

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
ВІЙСЬКОВО-ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
Кафедра загальновійськових дисциплін**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник кафедри

загальновійськових дисциплін

полковник

Станіслав КОРОЛЬОВ

« _____ » _____ 20____ р.

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА

з початкової дисципліни «ТАКТИКА (у т.ч. тактика дій військ НАТО)»

Модуль №1 «Механізований батальйон (рота) в основних видах воєнних дій тактичного рівня»

Тема 2. «Механізований батальйон (рота) в наступальному бою»

Лекція 3. «Бій механізованого батальйону (роти) в оточенні і вихід з оточення»

Лекція 3: «Бій механізованого батальйону (роти) в оточенні і вихід з оточення»

Навчальний потік: 1 М курс.

Час: 90 хв.

Місце: лекційна аудиторія

Навчальні та виховні цілі:

Вивчити:

- особливості ведення оборонного бою в оточенні;
- особливості підготовки і здійснення виходу з оточення;

Виховувати:

- високі морально-психологічні якості;
- широкий тактичний світогляд;
- зацікавленість щодо вивчення навчальної дисципліни.

Навчальні питання і розподілення часу:

№ з/п	Зміст занять, навчальні питання	Час, хв.
I	Вступна частина	5
II	Основна частина	80
	1. Організація і ведення механізованим батальйоном (ротою) бою в оточенні	40
	2. Підготовка і здійснення виходу батальйону (роти) з оточення	40
III	Заключна частина	5

Навчально-матеріальне забезпечення:

- мультимедійний проектор Inphocus;
- слайди за темою лекції, підготовані за комп'ютерною програмою Microsoft PowerPoint;

Навчальна література :

1. Бойовий статут механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України. Ч. II. Батальйон, рота. – К.: Ком. СВ ЗСУ, 2016. – 217 с.
2. Тактика: підручник / В. В. Вішняков, Г. А. Дробаха, А. А. Каленський, Є. Б. Смірнов – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. – 735 с.
3. Тактика загальновійськових підрозділів: Навч. посібн. – К.: НАОУ, 1998.
4. Тактика (рота, батальйон): Підручник. – Одеса: ОдІСВ, 1997.
5. Рекомендації механізованим підрозділам щодо дій на полі бою в сучасних умовах: Методичний посібник. – К.: ГУБП СВ України, 2002, – 48 с.;
6. Попов О.М., Моргунов О.М., Поляков С.Ю. Тактична підготовка: Навч. посібн. – Харків: НЮАУ, 2004, – 215 с.
7. Альбом схем дій підрозділів (відділення, взвод, рота, батальйон) у відповідності до стандарту № 2 (тактичні знаки НАТО). – Львів: НАСВ, 2017. – 80 с.
8. Порядок оформлення оперативних (бойових) документів. Затверджено Наказом начальника ГШ ЗСУ від 25.04.2018 № 170. – К., 2018. – 230 с.
6. Аналіз Генерального штабу ЗСУ щодо бойових дій на Дебальцевському плацдармі з 27 січня до 18 лютого 2015 року. Режим доступу: www.mil.gov.ua/.../analiz-generalnogo-shtabu-zsu-shhodo-b...

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ВИКЛАДАННЯ

Дана лекція є лекцією інформаційного типу. Вона повинна починатися з короткого вступу, у якому до аудиторії доводиться тема лекції, її значення у системі підготовки військового фахівця, цільова настанова і план лекції. Також необхідно дати стисло характеристику навчальної літератури, яка рекомендується.

В основній частині лекції, при розгляданні кожного питання, доцільно формулювати проблему, яка розглядається, встановлювати її зв'язок із майбутньою діяльністю військового фахівця та досвідом ООС (АТО).

Викладення навчального матеріалу повинне супроводжуватися демонстрацією слайдів.

Розкриття питань лекції, як і її загального змісту, здійснюється шляхом раціонального поєднання методів індукції і дедукції, прийомів викладання від часткового до загального. Лекція повинна формувати у тих, хто навчається, здатності до абстрактного мислення.

Лекція повинна закінчитися формулюванням стислих висновків з матеріалу, який розглядався, викладенням рекомендацій для самостійної роботи, якщо вони не були дані раніше у ході лекції та відповідями викладача на питання студентів.

ВСТУП

У сучасному бою, що характеризується швидкими і різкими змінами обстановки, коли суцільна лінія фронту відсутня, а сторони, які ведуть бойові дії, здатні швидко змінювати співвідношення сил і засобів на свою користь і в результаті цього переходити від одного виду бою до іншого, виникнення оточення стане постійним явищем.

Так, протягом серпня 2014 року, внаслідок поетапного вторгнення російської армії, якому передувала потужна інформаційно-психологічна операція, кількісна перевага опинилася на боці противника. Це створило низку суттєвих ризиків для сил АТО:

1. Потрапляння в оточення угруповання українських військ на південь від Луганська та виходу в тил силам АТО в районі міста Дебальцеве, внаслідок прориву чотирьох батальйонних тактичних груп Збройних сил Російської Федерації.

2. Після потужного артилерійського удару з території РФ, у якому було задіяно близько 200 одиниць артилерії, та подальшого вторгнення російських військ, було оточено українське угруповання чисельністю близько 1200 бійців під Іловайськом.

3. Виникла загроза оточення Маріуполя міста з півмільйонним населенням (входить до десятки найбільших в Україні).

1. ОРГАНІЗАЦІЯ І ВЕДЕННЯ МЕХАНІЗОВАНИМ БАТАЛЬйоНОМ (РОТОЮ) БОЮ В ОТОЧЕННЯ

Бій в оточенні – різновид бою, який виникає коли противник знаходиться перед фронтом, на флангах і в тилу частини (підрозділу) та з'єднання зі своїми військами наземним або морським шляхом неможливе.

Початком бою в оточенні вважається момент створення противником суцільного фронту оточення.

До бою в оточенні батальйон (рота), як правило, **переходить вимушено:**

- в обороні – внаслідок прориву противника на флангах або у смугах дій сусідів, а також після висадки повітряного (морського) десанту противника у тил наших підрозділів;
- у наступі – під час дій у відриві від головних сил в передовому загоні (ГПЗ), авангарді, рейдовому (спеціальному обхідному) загоні;
- при відході – коли темпи переслідування противника вище темпу відходу своїх підрозділів.

Навмисно батальйон (рота) може переходити до бою в оточенні для утримання важливих ділянок (районів) місцевості і сковування сил противника, а також з метою збереження боєздатності своїх підрозділів для виконання подальших завдань.

Батальйон (рота) **може вести бій в оточенні** самостійно, у складі бригади (батальйону) або у складі об'єднаної військової групи, що створюється з різних підрозділів, які потрапили в оточення. Командування групою, як правило, приймає на себе загальновійськовий командир, старший за посадою.

Підрозділи, які опинилися в оточенні, повинні вживати всіх заходів до створення коридору між ними і головними силами, надати їм допомогу у деблокуванні. Для цього необхідно:

- в короткі терміни перейти до кругової оборони, що спирається на суцільну оборонну позицію;
- підпорядкувати собі підрозділи, що не входять до складу батальйону (роти), але вони опинилися в оточенні, і поставити їм бойові завдання;
- відновити резерв;
- надійно прикрити вогнем і інженерними загородженнями проміжки;
- швидко і приховано маневрувати підрозділами, вогневими засобами, особливо танками і бойовими машинами піхоти, перекидаючи їх на загрозливий напрямки;
- завдати ураження вогнем противнику, який прагне стиснути фронт оточення або розчленувати оточені підрозділи;
- раптовими і сміливими контратаками знищувати противника, що вклинився в оборону;
- посилити охорону командно-спостережних пунктів і підрозділів тилу і технічного забезпечення;
- взяти на облік всі наявні запаси ракет, боєприпасів, продовольства і пального, встановити жорсткий режим їх витрати, організувати тилове і технічне забезпечення в оточенні.

Бій в оточенні включає послідовне виконання ряду тактичних завдань, основними з яких є перегрупування сил і засобів, створення кругової оборони, ведення бою в оточенні та ін.

Для успішного ведення бою в оточенні батальйон (рота) повинен мати і відповідну для цього побудову, яка включає бойовий порядок, систему опорних пунктів і вогневих позицій, систему вогню та систему інженерних загороджень.

Значна протяжність кругового фронту оборони і наявність зазвичай декількох загрозливих напрямків, нестача сил і засобів вимагають такої побудови **бойового порядку** батальйону (роти), при якому забезпечувалося б зосередження зусиль на кожному з небезпечних напрямків. Даній вимозі найбільшою мірою відповідає одноешелонна побудова бойового порядку з виділенням загальновійськового резерву (ЗВРез). Виходячи з цього бойовий порядок батальйону (роти) під час ведення бою в оточенні зазвичай включає підрозділи першого ешелону, загальновійськового резерву, а також бронегрупи і вогневі засідки. Крім цього, в безпосередньому підпорядкуванні командира батальйону (роти) залишаються підрозділи посилення.

Перший ешелон утримує фронт оточення, не допускаючи його звуження і розчленовування підрозділів, які знаходяться в оточенні, знищує противника перед переднім краєм і при вклиненні в оборону, утримує зайняті позиції і створює умови для виходу з оточення.

Загальновійськового резерву і бронегрупи займають визначені для них райони зосередження в готовності здійснити маневр на загрозливі і танконебезпечні напрямки.

Мінометна батарея та інші артилерійські підрозділи застосовуються централізовано і готують вогневі позиції з розрахунком забезпечення швидкого відкриття вогню у всіх напрямках, частина артилерії виділяється для стрільби прямою наводкою. Крім того, артилерія виконує завдання щодо забезпечення прольоту і поверненню авіації, що здійснює доставку вантажів у район оточення.

Підрозділ ППО здійснює прикриття ксП та основних сил батальйону на найбільш імовірних напрямках нанесення ударів з повітря.

Система опорних пунктів і вогневих позицій батальйону (роти) під час ведення бою в оточенні утворює суцільну (кільцеву) оборонну позицію. Якщо до кругової оборони перейти не вдається, оборона будується з опорою на окремі опорні пункти рот (взводів), що перекривають найбільш імовірні напрямки дій противника. Проміжки між опорними пунктами прикриваються вогнем танків, БМП (БТР), артилерії, інженерними загородженнями і влаштовуються вогневі засідки. Особливістю системи опорних пунктів і вогневих позицій є те, що до неї включаються райони (місця) розміщення підрозділів тилового і технічного забезпечення, які також обладнуються для ведення оборони.

Через нестачу часу, а також впливу противника не завжди вдається обладнати в опорних пунктах траншеї і ходи сполучення, здійснити в повному обсязі інженерне обладнання займаних позицій. Тому потрібно вміло використовувати характер місцевості, її захисні та маскуючі властивості, готувати вогневі мішки і місця засідок. Командир батальйону (роти) повинен вживати всіх заходів до того, щоб реалізувати всі можливості для інженерного обладнання оборони.

Система вогню батальйону (роти) під час ведення бою в оточенні повинна забезпечити ураження противника перед фронтом оборони та в її глибині, максимальне використання вогневих можливостей бойових машин, ПТРК, стрілецької зброї, а також враховувати вогневе ураження, яке здійснюється старшим командиром. Підрозділам призначається більша, ніж у

звичайних умовах, кількість запасних позицій вогневих засобів, рубежів і позицій бронегруп, протитанкового і гранатометного підрозділів.

Інженерні загородження на напрямку ймовірного удару противника, танкодоступних напрямках, у проміжках між опорними пунктами рот (взводів) влаштовуються з найбільшою щільністю.

У зв'язку з тим що можливості батальйону (роти) по установці мінно-вибухових загороджень у період організації та ведення бою в оточенні обмежені, необхідно широко використовувати мінні поля, встановлені задалегідь, погоджуючи з їх розташуванням розміщення опорних пунктів і позицій, а іноді при наявності часу здійснювати їх перестановку. Необхідно ширше застосовувати завали, руйнування різних об'єктів, які будуть ускладнювати маневр противника, і застосовувати мінні поля, встановлені дистанційно.

Розвідка ведеться всіма силами і засобами підрозділів, що знаходяться в оточенні з метою встановлення складу, характеру дій противника, часу і напрямку його ударів.

Бойове завдання батальйону (роти) під час бою в оточенні буде полягати в стійкому утриманні займаного району оборони (опорного пункту), недопущенні розчленування підрозділів противником на частини і в нанесенні йому значних втрат.

При загрозі оточення командир батальйону (роти) уточнює своє рішення на бій (дії), яке було прийняте раніше, або приймає нове. Він повинен уточнити положення, стан та можливості підрозділів, в тому числі тих, які не входять до складу батальйону (роти), але можуть опинитися в оточенні; визначити способи заборони звуження фронту оточення і розчленування оборони; бойовий порядок і систему опорних пунктів та вогневих позицій.

Під час організації бою в оточенні командир батальйону (роти) зобов'язаний: підпорядкувати собі всі підрозділи, які опинилися в оточенні, поставити їм завдання; організувати кругову оборону; не допускати зосередження підрозділів на невеликій ділянці місцевості, де вони легко можуть бути уражені противником; встановити та підтримувати взаємодію з підрозділами, які діють поза оточенням; встановити режим витрат ракет, боєприпасів, ПММ і продовольства.

Початком бою в оточенні вважається момент створення противником фронту оточення (вихід переважаючих сил противника на фланги і в тил батальйону (роти) і перехоплення їм всіх шляхів відходу на з'єднання зі своїми військами).

Під час бою в оточенні атаки противника відбиваються рішучими діями підрозділів першого ешелону і вогнем усіх засобів батальйону (роти).

Стійким утриманням зайнятого району (опорного пункту), швидким і прихованим маневром підрозділами, вогневими засобами, особливо танками і БМП не допускається звуження фронту оборони і розчленування бойового порядку батальйону (роти).

У разі вклинення противника в оборону командир батальйону (роти) вживає заходів щодо забезпечення стійкості оборони нанесенням вогневого ураження, діями підрозділів із засідок, висуванням на загрозливий напрямок бронегрупи, гранатометного, протитанкового підрозділів і резерву. У разі вклинення на декількох ділянках оборони, перш за все, противник знищується

на найнебезпечнішому напрямку, на інших – стримується його подальше просування.

За сприятливих умов для відновлення положення може проводитись контратака. Після її проведення командир батальйону (роти) повинен негайно вжити заходів щодо відновлення системи вогню та резерву.

Бій в оточенні вимагає витримки та ініціативи, при цьому підрозділи повинні бути готовими тривалий час вести дії у відриві від головних сил. Батальйон (рота) веде бій в оточенні доти поки це необхідно або доцільно. При виникненні сприятливих умов і з дозволу (за наказом) старшого командира здійснюється вихід з оточення.

2. ПІДГОТОВКА І ЗДІЙСНЕННЯ ВИХОДУ БАТАЛЬЙОНУ (РОТИ) З ОТОЧЕННЯ

З історії ведення воєн і різних бойових дій в локальних конфліктах стає зрозуміло, що підрозділ, при загрозі потрапити в оточення, має неодмінно вийти з бою, інакше бій в оточенні призведе до повної загибелі підрозділу. Якби не були високі бойові можливості підрозділу, шанси утримати оборону в оточенні дуже малі.

Вихід батальйону (роти) з оточення полягає у прориві підрозділами, що ведуть бій в оточенні, бойових порядків противника на обраній ділянці (напрямку) самостійно або у взаємодії з військами, які діють назустріч з метою з'єднання зі своїми військами.

Вихід з оточення здійснюється організовано і раптово для противника, як правило, вночі або за інших умов обмеженої видимості. Батальйон (рота) може виходити з оточення у складі бригади (батальйону), об'єднаної військової групи або самостійно. Вихід з оточення дрібними групами без ОВТ неприпустимий.

Вихід з оточення включає послідовне виконання ряду тактичних завдань, основними з яких є:

- перегрупування сил і засобів, створення бойового порядку для ведення наступу;
- прорив фронту оточення і розширення пролому (коридору) в бойовому порядку противника;
- утримання фронту оточення, створеного пролому (коридору) і вихід з оточення головних сил;
- вихід із бою і відхід підрозділів прикриття.

При виході з оточення в складі бригади (батальйону) батальйону **старшим начальником вказуються** найближче і подальше завдання; роті – найближче завдання і напрямок продовження наступу.

Найближче завдання батальйону може полягати в розгромі противника на напрямку прориву і утворенні пролому (коридору) у фронті оточення; *подальше завдання* – у виході підрозділів з оточення і з'єднанні з військами, діючими назустріч, або в оволодінні районом, що забезпечує вигідні умови для подальших дій.

Найближче завдання роти зазвичай полягає у знищенні противника на напрямку прориву і утворенні пролому (коридору) у фронті оточення. *Напрямок продовження наступу* визначається з таким розрахунком, щоб

забезпечувалося з'єднання з підрозділами, що діють із зовнішнього фронту оточення, або вихід в район, вигідний для подальших дій.

Самостійний вихід батальйону (роти) з оточення проводиться проривом або веденням зустрічних бойових дій підрозділами з району оточення і підрозділами із зовнішнього фронту з метою їх з'єднання зі своїми військами. У цьому випадку бойове завдання визначається командиром батальйону (роти) і може бути таким же, як і при виході в складі бригади (батальйону). Але при цьому слід враховувати, що глибина найближчого завдання батальйону (роти) буде залежати від складу і побудови угруповання противника на напрямку прориву фронту оточення.

Як показує аналіз поглядів противника на ведення бойових дій зі знищення оточених угруповань, основу військ, що утворюють внутрішній фронт оточення, зазвичай складають батальйони (батальйонні тактичні групи), бойовий порядок яких будується в залежності від складу оточеного угруповання в один або два ешелони. Глибина фронту військ противника в цьому випадку може становити в середньому 3-5 км. Відповідно такою ж буде глибина найближчого завдання батальйону (роти).

Підрозділи противника, які складають фронт оточення, можуть перебувати в наступальному угрупованні, при цьому частина з них буде займати і оборону. Тому для успіху прориву батальйону (роти) необхідно знайти слабке місце в угрупованні противника і створити проти нього достатню по обстановці перевагу. Однак у зв'язку з тим, що загальна щільність сил і засобів у противника зазвичай значно вище, ніж у оточених підрозділів, то фронт наступу батальйону (роти) при прориві буде складати не більше 1000 (500) м.

Батальйон (рота) прориває фронт оточення нанесенням сильного початкового удару на ділянці прориву, одночасно сковуючи противника діями підрозділів прикриття на іншому фронті оточення. Прорив фронту оточення полягає в створенні пролому (коридору) в бойовому порядку противника, подальшому розвитку наступу в глибину і в сторони флангів і створенні сприятливих умов для виходу підрозділів з оточення.

Фронт оточення проривається, як правило, на напрямку, який забезпечує швидке і приховане зосередження підрозділів на ділянці прориву, стрімкість удару і з'єднання зі своїми військами.

При побудові бойового порядку необхідно враховувати, що батальйон (рота) у разі самостійного виходу з оточення повинен не просто прорвати фронт оточення, а утримати протягом деякого часу район оборони (опорний пункт), забезпечити вогневою підтримкою фланги підрозділів, що здійснюють прорив, вирішувати завдання що виникають раптово. Тому, **бойовий порядок** батальйону (роти) у разі самостійного виходу з оточення складається з підрозділів прориву, підрозділів прикриття та загальнової військового резерву (ЗВРез).

Підрозділи прориву призначені для прориву фронту оточення і забезпечення виходу батальйону (роти) з оточення. До їх складу призначається не менше половини всіх підрозділів, а також більша частина артилерії і танків. Для відбиття контратак противника, забезпечення флангів і недопущення звуження коридору прориву від підрозділів прориву на найнебезпечніші напрямки виділяються *заслони* силою до взводу (відділення). Кількість заслонів залежить від глибини фронту оточення на напрямку прориву. Вони розташовуються на такій відстані один від одного, щоб забезпечувалося прикриття флангів підрозділів, що здійснюють прорив на найбільш загрозливих

напрямок. Після виходу батальйону (роти) з кільця оточення і до з'єднання зі своїми військами заслони діють в якості тильних (бокових) похідних застав.

Підрозділам прориву вказується найближче і подальше завдання. Найближче завдання полягає у знищенні противника на ділянці прориву та утворенні коридору виходу з кільця оточення. Подальше завдання – у виході підрозділів з оточення і з'єднанні зі своїми військами або в оволодінні районом, що забезпечує вигідні умови для виходу з оточення батальйону (роти).

Підрозділи прикриття призначені для утримання зайнятих позицій і недопущення звуження фронту оточення, прикриття підрозділів батальйону (роти) під час прориву і виходу з оточення. До їх складу призначається до взводу від кожної роти або до роти від батальйону. Частина сил і засобів підрозділів прикриття може використовуватись для дій на відволікаючому напрямку.

ЗВРез призначається для нарощування зусиль і розвитку успіху підрозділів, які здійснюють прорив. Він може використовуватись для заміни підрозділів прориву у разі втрати ними боєздатності, виділятися в заслон, а також виконувати інші завдання, які виникають раптово. У батальйоні створюється резерв у складі посиленого взводу, в роті – 1-2 відділення (танків). Він розташовується так, щоб у разі необхідності в короткі терміни висунутися і підтримати підрозділи прориву або відбити атаки противника, що прорвав оборону підрозділів прикриття.

Вся артилерія, що потрапила в оточення разом з ротою, за винятком тієї, яка виділяється для посилення військ прикриття, використовується централізовано на напрямку прориву.

Артилерія, підрозділи та вогневі засоби, які залишаються в безпосередньому підпорядкуванні командира батальйону (роти), займають вогневі позиції за бойовим порядком для прориву фронту оточення підрозділів, у готовності підтримати вогнем їх дії, а також вихід інших сил через прорив, що утворився. Якщо розміри фронту оточення невеликі, вони можуть залишатися на займаних вогневих позиціях.

Під час організації виходу з оточення командир батальйону (роти) повинен визначити слабкі місця у бойовому порядку противника, наявність і місця розташування його підрозділів і вогневих засобів на передньому краї оборони і в глибині; вивчити характер місцевості на обраному для прориву напрямку; врахувати відстань до своїх військ, убік яких здійснюється прорив, та характер можливої допомоги з зовнішнього фронту оточення.

За першої нагоди командир батальйону (роти) зобов'язаний встановити зв'язок з військами, які діють поза оточенням, погодити з ними порядок вогневої підтримки, питання взаємного розпізнавання і порядку пропуску підрозділів, що виходять з оточення, через бойові порядки своїх військ.

При виході з оточення у складі бригади (батальйону) або об'єднаної військової групи батальйон (рота) може діяти на напрямку головного удару, на відволікаючому напрямку, як підрозділ прикриття або в ар'єргарді; рота може складати ЗВРез бригади. У цьому випадку завдання батальйону (роті) вказується старшим командиром.

Вихід з оточення здійснюється раптово у визначений час або за встановленим сигналом.

Підрозділи прикриття залишаються на зайнятих позиціях, ведуть

стримуючі дії, стійкою обороною не допускають звуження противником фронту оточення і рішучими діями відволікають якомога більшу частину сил противника від напрямку прориву.

Сили і засоби, які призначені для дій на відволікаючому напрямку, у встановлений час або одночасно з початком прориву кільця оточення на основному напрямку активними діями вводять противника в оману відносно дійсного напрямку прориву і відволікають частину його сил на себе.

Прорив, як правило, починається з вогневої підготовки, але вночі та інших умовах обмеженої видимості іноді вигідно атакувати противника раптово, без вогневої підготовки. У цьому випадку артилерія відкриває вогонь з переходом підрозділів прориву в атаку і відразу виконує завдання вогневої підтримки наступу.

Підрозділи прориву стрімко атакують противника на визначеній ділянці фронту оточення і створюють коридор виходу. Артилерія і засоби, які виділені для стрільби прямою наводкою, уражають цілі противника, що заважають просуванню. З утворенням пролому в бойовому порядку противника підрозділи, які здійснювали прорив, розвивають успіх, розширюють коридор виходу, закріплюють фланги і забезпечують вихід з оточення решти підрозділів батальйону (роти). Для недопущення закриття противником коридору виставляються і закріплюються на вигідних рубежах заслони. У напрямку виходу з оточення висилаються розвідувальні органи.

Командир батальйону (роти) здійснює управління виходом з оточення зі свого кСП, перебуваючи в БМП (БТР, танку) і переміщується з підрозділами, які здійснюють прорив.

Підрозділи тилового і технічного забезпечення батальйону виходять з оточення за підрозділами прориву. Транспортні засоби, в першу чергу, надаються для евакуації поранених і хворих. ОВТ та інші МтЗ, що не можуть бути евакуйовані, знищуються за наказом командира батальйону (роти).

Батальйон (рота) продовжує безупинний рух на з'єднання зі своїми військами, частиною сил утримуючи коридор до виходу з оточення всіх підрозділів. Після виходу з оточення основних сил батальйону (роти) починається відхід підрозділів прикриття. Він здійснюється тільки за наказом командира батальйону (роти) під прикриттям вогню всіх видів зброї, аерозолів (димів), загороджень і дій заслонів. Останніми відходять заслони, прикриваючись вогнем танків (БМП, БТР). Після виходу з кільця оточення і до з'єднання зі своїми військами підрозділи, які діяли в заслонах, виконують завдання похідної охорони.

У разі закриття противником коридору виходу з оточення командир батальйону (роти) повинен організувати зайняття вигідного рубежу, перейти на ньому до кругової оборони і виконати ті самі заходи, що й під час підготовки бою в оточенні. Частина підрозділів, що вийшли з оточення, може повертатись назад і атакувати противника з метою відновлення коридору виходу і деблокування підрозділів, які залишилися в кільці оточення.

За першої нагоди командир батальйону (роти) зобов'язаний встановити зв'язок з військами, які діють поза оточенням, і погодити питання взаємного розпізнавання і порядку пропуску підрозділів, що виходять з оточення, через бойові порядки своїх військ.

Після виходу з оточення командир батальйону (роти) доповідає про це

старшому командирі (начальнику) і надалі діє за його вказівками.

Прикладом ведення бою в оточенні і виходу з оточення в ході АТО може бути **операція по деблокуванню Іловайська**.

Одним із тактичних завдань, що виконувалися підрозділами сектору Б . було встановлення контролю над Іловайськом у серпні 2014 року.

До взяття під контроль Іловайська, крім підрозділів Збройних Сил, були залучені частини Національної гвардії. Також за погодженням з керівництвом сектору в операції брали участь підрозділи добровольців, які не входили до складу Збройних Сил, інших військових формувань та правоохоронних органів та не підпорядковувалися ні штабу АТО.

Підрозділи Збройних Сил та Національної гвардії перебували на офіційному обліку в штабі АТО, тому їх можливо було оцінити як з точки зору бойових можливостей, так і з точки зору перспектив застосування. Добровольчі батальйони за цими параметрами було неможливо оцінити, тому що вони не входили до складу сил і засобів АТО. І хоча вони називали себе батальйонами, насправді це були підрозділи, що реально налічували декілька взводів або декілька рот (загальна чисельність – від 20 до 150 чоловік). Також добровольці не мали на озброєнні важкої техніки.

У звільненні Іловайська брали участь шість добровольчих підрозділів (загонів) загальною чисельністю 397 осіб («Донбас» – 192 осіб, «Дніпро-1» – 78 осіб, «Світязь» – 23 осіб, «Миротворець» – 52 особи, «Херсон» – 27 особи, «Івано-Франківськ» – 25 особи).

24 серпня у секторі Д, після артилерійського обстрілу з території РФ, залишив свої позиції 5-й батальйон територіальної оборони, який виконував завдання по посиленню ділянок державного кордону на рубежі Кутейникове – Мокроєланчик, виставивши блокпости на загрозливих напрямках. Тим самим було оголено правий фланг наших військ. Особовий склад батальйону залишив зону бойових дій і самовільно повернувся до місця постійної дислокації в Івано-Франківській області.

Такі дії сприяли утворенню прогалин на державному кордоні і, як наслідок, вторгненню підрозділів збройних сил РФ. Їх приховане вторгнення розпочалося 24 серпня 2014 року. Практично не зустрічаючи опору, вони через Амросіївку та Кутейникове просунулися в напрямку Іловайська. З цього моменту співвідношення сил і засобів сторін змінилося на користь противника. При цьому, російські військовослужбовці не мали документів та розпізнавальних знаків на обмундируванні і військовій техніці.

Розвідувальна інформація про перетин державного кордону України колонами військової техніки Збройних сил РФ почала надходити до штабу АТО та Генерального штабу 25 серпня 2014 року. Остаточо факт вторгнення регулярних підрозділів РФ було підтверджено 26 серпня після захоплення у полон військовослужбовців повітряно-десантних військ ЗС РФ.

На той час на територію України було введено до 8 батальйонних тактичних груп збройних сил Російської Федерації:

Загалом угруповання збройних сил РФ нараховувало: особового складу – понад 6 тис. осіб; танків – до 70 од.; бойових броньованих машин – до 270 од.; артилерійських систем – до 90 од.; РСЗВ – до 85 од.

З метою стабілізації обстановки та утримання зайнятих позицій керівництвом АТО було прийнято рішення про направлення в зазначений район ротних тактичних груп 92-ї та 93-ї механізованих бригад, двох артилерійських батареї 55-ї артилерійської бригади, висадки десанту 95-ї аеромобільної бригади та батальйонної тактичної групи 72-ї механізованої бригади.

З приводу дій цих підрозділів було багато спекуляцій одразу після завершення подій. Матеріали службових розслідувань свідчать, що причини невиконання завдань полягали в неналежному управлінні та психологічній неготовності особового складу.

Так, штабом АТО тричі ставилися завдання 3-й батальйонній тактичній групі 72-ї механізованої бригади вийти на визначені рубежі для зайняття оборони. І жодного разу ці завдання не були виконані у зв'язку з невиходом у визначений район у встановлені терміни, чим суттєво були обмежені можливості виконання завдань іншими підрозділами в районі Іловайська.

В доповнення до самовільного відходу зведеної батальйонної тактичної групи 51-ї механізованої бригади з кургану Савур-Могила, з подальшим залишенням Степанівки 3-м батальйоном, танковим батальйоном та іншими підрозділами 30-ї механізованої бригади, додалися дії ротної тактичної групи 92-ї механізованої бригади, яка також припинила виконання завдань. Підрозділ 93-ї механізованої бригади, який висувався на допомогу підрозділам в районі кургану Савур-Могила, також не виконав поставлені завдання.

В той час, як деякі підрозділи сил АТО затягували та уникали під будь-яким приводом виконання визначених завдань, інші – в районі Іловайська – піддавалися масованим вогневим обстрілам противника.

Дві гаубичні артилерійські батареї 55-ї артилерійської бригади, які були направлені в район міста Старобешеве для підтримки Іловайського угруповання, не здійснили жодного пострілу і внаслідок відсутності маневру та тривалого знаходження на одному місці, були практично знищені противником. Незважаючи на це, для вогневої підтримки підрозділів та вогневого впливу на противника в районі Іловайська в розпорядженні штабу АТО залишалося достатньо сил і засобів.

Вищеописані дії призводили до втрати ініціативи, давали можливість бойовикам та РФ нарощувати і посилювати свої угруповання в районі Іловайська, перекидати туди додаткові сили з інших ділянок. Крім цього, незаконні збройні формування, що підтримувалися росіянами в районі населених пунктів Успенка, Амросіївка та Кутейникове мали можливість нарощувати свої зусилля, забезпечувати засилання ДРГ в тил наших військ за вогневої підтримки з території РФ.

З втратою управління штабом сектору Д, самовільним відходом значної частини підпорядкованих сил і засобів, неможливістю виконувати весь обсяг завдань тими силами і засобами, що залишилися, було прийнято рішення про розформування сектору Д.

Починаючи з 24 серпня 2014 року, відповідно до оперативної директиви штабу АТО, керівником сектору Б було розпочато прийом в оперативне підпорядкування військових частин і підрозділів сектору Д.

Сили і засоби, які залишилися від сектора Д після його розформування, і були спроможні виконувати завдання, були направлені на посилення підрозділів, що виконували завдання в Іловайську.

Підрозділи 51-ї, 28-ї механізованих бригад та ротної тактичної групи 93-ї механізованої бригади, які втратили боєздатність і увійшли до складу сектора Б, не могли забезпечити стійку оборону рубежів та позицій.

З метою стабілізації обстановки, 3-я батальйонна тактична група 72-ї механізованої бригади та 1-а бригада оперативного призначення Національної гвардії повинні були вийти у визначені райони та перейти до оборони рубежу Кутейникове – Старобешеве – Комсомольське. Ці завдання у повному обсязі не були виконані, що призвело до оголення правого флангу нашого угруповання.

З урахуванням кількісного складу сил і засобів угруповання в районі Іловайська для скосування угруповання противника, нанесення йому вогневого ураження та недопущення виходу у фланг і тил наших військ в районі Маріуполя, керівництво АТО прийняло рішення продовжити спеціальні дії в районі Іловайська.

В подальшому, враховуючи, що обстріли з боку бойовиків та підрозділів Збройних сил Російської Федерації не припинялися, у підрозділів сил АТО закінчувалися боєприпаси, а командири добровольчих підрозділів, не бажаючи тримати оборону в місті, в ультимативній формі вимагали негайного відходу, штаб АТО розробив замисел з деблокування цього угруповання.

На той момент у резерві перебувало до півтора аеромобільного батальйона (близько 800 осіб.). Зазначеним замислом передбачалося залучити для деблокування угруповання в районі Іловайська 79-у та 95-у аеромобільні бригади з додатковою чисельністю близько 2 тисяч осіб, нанести ураження угрупованню військ Збройних сил Російської Федерації та закінчити виконання спеціальних дій у районі Іловайська. Але, у зв'язку з тим, що підрозділи (3-я батальйонна тактична група 72-ї механізованої бригади), які прибули на посилення сектору Б, не виконали завдання з захоплення і утримання визначеного рубежу та затримкою підходів резерву 79-ї аеромобільної бригади, було прийнято рішення провести цю операцію 1-2 вересня 2014 року. Водночас затримка проведення операції з деблокування була пов'язана з різким загостренням обстановки у районі Луганська, де внаслідок вторгнення чотирьох батальйонних тактичних груп Збройних сил РФ створилася реальна загроза блокування наших військ в районі населених пунктів Лутугине та, Георгіївка з подальшим виходом в тил нашому угрупованню в районі міста Дебальцеве.

Активна фаза бойових дій між нашими військами та підрозділами Збройних сил Російської Федерації і підтримуваних ними бойовиками відбулася 25-26 серпня. Враховуючі завдані їм втрати, було зроблено висновок, що вони будуть уникати втягування у затяжні бої. З одного боку, це пояснювалося загрозою збільшення втрат, які важко було б приховати від суспільства, а з іншого – могло бути розцінено міжнародною спільнотою як акт агресії проти України та використано для застосування санкцій. Тому, Російською Федерацією були застосовані дипломатичні шляхи для припинення бойових дій та ведення вогню.

Не припиняючи обстрілювати українські війська в районі Іловайська, російська сторона запропонувала їм припинити опір, скласти зброю, здати військову техніку і вийти з оточення. Такі умови були відхилені. В подальшому, була досягнута домовленість керівництва сектору Б з представниками Збройних сил РФ про вихід з технікою та зброєю. Згідно з домовленістю, на світанку 29 серпня 2014 року після прибуття 2 БТРів зі складу Збройних сил РФ (один в Многопілля, другий – в Агрономічне) передбачалося здійснити супровід за двома маршрутами двох колон українських підрозділів до рубежу Старобешево – Новокатеринівка.

Близько шостої ранку 29 серпня в район Многопілля прибув БТР зі складу Збройних сил РФ, де російським офіцером було повідомлено начальнику розвідки оперативного командування «Південь», що умови виходу змінено і вони дозволять вихід українських підрозділів за одним маршрутом, який вони вкажуть, та без зброї, боєприпасів, бойової та іншої техніки. На запитання українського офіцера: «В чому причина зміни домовленості?», російський офіцер телефонував невстановленому абоненту та декілька разів відтягував час по півгодини. Зрештою, було підтверджено дозвіл на вихід сил АТО з заохленим озброєнням. За цей час підрозділи збройних сил Російської Федерації зайняли вигідні позиції та під час виходу, впритул розстріляли колони українських військ, які виходили з Іловайська (рис. 2.2, слайд 32). Незважаючи на надзвичайно критичні обставини, багато українських бійців прийняли цей нерівний бій і знищили значні сили та засоби ЗС РФ. Одночасно керівництвом АТО було задіяно літаки для ураження супротивника. В ході нанесення ударів один літак був уражений. Льотчик катапультиувався. Завдяки героїчним діям українських льотчиків було надано приблизні координати розташування російських військ і по ним було нанесено ураження артилерією сил АТО.

Генеральний штаб ЗСУ наголошує, що це не був прорив із оточення. Інакше українські війська не йшли б колонами, а проривалися б найбільш безпечними напрямками та здійснювали його вночі декількома маршрутами у відповідному бойовому порядку на широкому фронті. На практиці цього не було, оскільки це був вихід під гарантії російської сторони. Таким чином, ці дії військових РФ повинні кваліфікуватися як військовий злочин. Детальний аналіз з індивідуальними свідченнями учасників Іловайської операції Генеральний штаб планує оприлюднити найближчим часом.

Водночас, решта підрозділів АТО, які діяли на інших ділянках, нанесли вогневе ураження противнику та зупинили його просування. Це дозволило стабілізувати обстановку на рубежі Маріуполь – Оленівка – Докучаївськ і не допустити оточення Маріуполя. Натомість, підрозділи 1-ї бригади оперативного призначення Національної гвардії не змогли утримати місто Комсомольське та залишили його.

ЗАКЛЮЧЕННЯ

На лекції ми розглянули питання підготовки і ведення бою в оточенні та виходу з оточення.

Загальні висновки з розглянутого слід зробити такі:

1. Оборона підрозділів має бути побудована так, щоб не створювалися умови для оточення.

2. Для успішного ведення бою в оточенні і виходу з оточення батальйон (рота) повинен мати відповідну для цього побудову.

3. Бій в оточенні вимагає від підрозділів великої витримки, ініціативи та наполегливості. Обмежена кількість сил та засобів повинна доповнюватись активністю та стійкістю підрозділів в бою, майстерним маневром, умілим використанням раптовості та застосуванням військової хитрості.

4. Під час підготовки і веденні бою в оточенні і виході з оточення командири підрозділів мають враховувати досвід дій підрозділів в ході АТО (ООС) на території Дононецької та Луганської областей.

Лекцію розробив:
професор кафедри
загальновійськових дисциплін

Анатолій ШЕВЦОВ

Лекція обговорена і схвалена
на засіданні кафедри,
протокол № _____
від « _____ » _____ 20__ р.